

Zaire: Hoe een corrupt Afrikaans regime werd gezien als een westerse bondgenoot.

Het is 1965 en in Congo-Kinshasa grijpt legerleider Mobutu Sese Seko de macht tijdens een staatsgreep. Het land was pas enkele jaren eerder onafhankelijk geworden van België, maar verkeerde al snel in politieke chaos. Mobutu beloofde stabiliteit en orde, maar bouwde in de jaren daarna een autoritair regime op.

In 1971 veranderde hij de naam van het land in Zaire, onderdeel van zijn poging om een nieuwe nationale identiteit te creëren. Het land werd een éénpartijstaat onder leiding van de Mouvement Populaire de la Révolution, waarin politieke oppositie nauwelijks werd toegestaan. Corruptie en machtsmisbruik waren wijdverbreid.

Toch werd dit regime, ondanks zijn autoritaire karakter, door veel westerse landen gezien als een belangrijke bondgenoot. Tijdens de Koude Oorlog waren de Verenigde Staten en hun bondgenoten namelijk vooral bang voor de verspreiding van het communisme in Afrika. In dat geopolitieke spel werd Mobutu voor het Westen een strategische partner.

Maar hoe kon een corrupte dictatuur toch steun krijgen van het Westen? Hoe ontstond Zaire, en was het regime van Mobutu werkelijk alleen maar negatief? In dit artikel gaan we dieper in op de geschiedenis van Zaire en de rol die het land speelde tijdens de Koude Oorlog.

Vlag Zaire. Bron: wikipedia.org

Het ontstaan van Zaïre

Om de oorsprong van Zaïre te begrijpen, moeten we eerst terug in de tijd. Voordat Zaïre bestond, stond Congo-Kinshasa onder controle van België. Dat is opvallend, omdat België in vergelijking met andere Europese grootmachten zoals Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Portugal, Spanje en Nederland relatief weinig kolonies bezat.

Toch wist België Congo in handen te krijgen. In 1885 werd de Onafhankelijke Congostaat opgericht. Dit gebied stond niet rechtstreeks onder de Belgische staat, maar was het persoonlijke bezit van de Belgische koning Leopold II. Tijdens de Conferentie van Berlijn kreeg Leopold II internationale erkenning om Congo te besturen. Zo stond het gebied van 1885 tot 1908 volledig onder zijn persoonlijke bewind.

Het bestuur van Leopold II stond echter bekend als extreem wreed. Nadat duidelijk werd dat Congo rijk was aan grondstoffen zoals rubber en mineralen, richtte Leopold zich vooral op maximale winst. De leefomstandigheden van de lokale bevolking speelden daarbij nauwelijks een rol. Er werd op grote schaal gebruikgemaakt van dwangarbeid, en arbeiders die hun productiequota niet haalden werden zwaar gestraft. Mishandeling, amputaties en executies kwamen regelmatig voor. Door geweld, ziekte en uitputting stierven miljoenen mensen in deze periode.

Door internationale kritiek en schandalen rondom deze misstanden werd het gebied in 1908 overgenomen door de Belgische staat. De Onafhankelijke Congostaat werd toen omgedoopt tot Belgisch-Congo.

Hoewel het bestuur daarna op sommige punten verbeterde, bleef het koloniale systeem sterk ongelijk. Dwangarbeid bleef in de praktijk nog lange tijd bestaan, zelfs nadat het officieel was afgeschaft. Daarnaast was er sprake van strikte rassenscheiding. Zwarte Congolezen mochten vaak niet in bepaalde delen van steden komen, er waren aparte ziekenhuizen en scholen, en er gold zelfs een avondklok voor de lokale bevolking.

Het is dan ook niet verrassend dat er uiteindelijk verzet ontstond. In 1960 brak de Congocrisis uit, waarbij Congolezen in opstand kwamen tegen het koloniale

bestuur. Congo werd datzelfde jaar onafhankelijk van België. De politieke situatie bleef echter instabiel. Uiteindelijk pleegde Mobutu Sese Seko in 1965 een staatsgreep en nam de macht over.

In 1971 veranderde hij de naam van het land officieel in Zaïre, waarmee een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van het land begon.

Leopold II van België. Bron:wikipedia.org

Dictatorstaat

Na de staatsgreep van Mobutu Sese Seko en de naamsverandering naar Zaïre werd het land een éénpartijstaat met een autoritaire militaire dictatuur. De enige toegestane politieke partij was de Mouvement Populaire de la Révolution (MPR).

In een dergelijk systeem ligt vrijwel alle macht bij één partij en uiteindelijk bij één leider. Het leger speelt vaak een belangrijke rol in het handhaven van de macht, terwijl politieke oppositie nauwelijks wordt toegestaan. Binnen de partij bepaalde een kleine groep rondom Mobutu wat er in het land gebeurde.

In de praktijk betekende dit dat vriendjespolitiek, corruptie en wanbeleid veel voorkwamen. Mobutu gebruikte staatsgeld regelmatig voor persoonlijke luxe en om zijn politieke bondgenoten tevreden te houden. Hierdoor groeide de economische ongelijkheid in het land en raakte de economie steeds verder verzwakt.

Toch bleef het regime lange tijd overeind dankzij internationale steun. Tijdens de Koude Oorlog zagen de Verenigde Staten en andere westerse landen Mobutu als een belangrijke bondgenoot tegen de verspreiding van het communisme in Afrika. Daarom kreeg Zaïre jarenlang financiële en militaire steun van het Westen.

Toen de Koude Oorlog begin jaren negentig ten einde kwam, veranderde deze situatie. Het Westen had minder strategisch belang bij het ondersteunen van Mobutu. Onder internationale druk werd Mobutu uiteindelijk gedwongen politieke hervormingen door te voeren en een meerpartijstelsel toe te staan. Daarmee kwam er formeel een einde aan de eenpartijstaat die Zaïre jarenlang had gekenmerkt.

Mobutu, president van Zaïre van 1965 tot 1997. Bron: Wikipedia.org

Communisme in Afrika

Tijdens de Koude Oorlog verspreidde het marxisme zich niet alleen in Europa, maar ook in andere delen van de wereld. Ook in Afrika ontstonden verschillende regeringen die zich baseerden op socialistische of communistische ideeën. Zo veranderden landen als Angola, Mozambique en Ethiopië in staten die nauwe banden hadden met de Sovjet-Unie en in sommige gevallen ook met Cuba.

Door deze ontwikkeling ontstond een opvallende situatie. Westerse kapitalistische landen besloten samen te werken met het dictatoriale Zaïre, onder leiding van Mobutu Sese Seko.

Tijdens de Koude Oorlog gebeurde het vaker dat westerse landen samenwerkten met autoritaire regimes als dat strategisch nodig was. Het belangrijkste doel was

namelijk het tegenhouden van de verspreiding van het communisme. Zaïre speelde hierin een belangrijke rol in Afrika. Door zijn centrale ligging op het continent, de grote omvang van het land en de relatief grote bevolking kon het veel politieke invloed uitoefenen in de regio.

Voor beide partijen had deze samenwerking voordelen. Voor westerse landen zoals de Verenigde Staten en Frankrijk betekende het steun geven aan Zaïre dat zij een bondgenoot hadden tegen de verspreiding van communistische en socialistische bewegingen in Afrika. Voor Mobutu en zijn regime was vooral de financiële en militaire steun van belang. Dankzij deze steun kon hij zijn macht behouden en zijn autoritaire systeem blijven voortzetten.

Zo ontstond een relatief stabiele, maar vooral strategische en tijdelijke samenwerking tussen het Westen en het regime van Mobutu.

Afrikaans socialisme in werking. Bron: Facebook.com

Dat deze samenwerking tijdelijk zou zijn, werd al snel duidelijk. Na de val van de Sovjet-Unie in 1991 stopten de westerse mogendheden geleidelijk met het financieren van Zaïre. Hierdoor verloor het regime van Mobutu Sese Seko een groot deel van zijn internationale steun.

Zonder deze financiële en politieke steun raakte het land steeds verder verzwakt. Corruptie, economische problemen en politieke onrust namen toe. Uiteindelijk leidde dit in 1997 tot het instorten van het regime.

In datzelfde jaar brak er een burgeroorlog uit die werd gewonnen door rebellen onder leiding van Laurent-Désiré Kabila. Na zijn overwinning zette hij Mobutu af en veranderde hij de naam van het land in de Democratische Republiek Congo, ook wel Congo-Kinshasa genoemd.

Was Zaïre zo slecht?

Vaak is het zo dat wanneer dictatoriale staten vallen, de bevolking en het land er uiteindelijk op vooruitgaan. Maar was dat ook het geval in de Democratische Republiek Congo?

Hoewel Zaïre een land was waar veel corruptie plaatsvond, kende het ook enkele opvallende momenten. Zo was het land in 1974 het eerste Sub-Sahara Afrikaanse land dat deelnam aan het FIFA Wereldkampioenschap 1974. In datzelfde jaar vond in de hoofdstad Kinshasa de legendarische bokswedstrijd Rumble in the Jungle plaats tussen Muhammad Ali en George Foreman.

Als het land zo slecht werd bestuurd, hoe waren zulke sportieve en culturele hoogtepunten dan mogelijk? Het antwoord is eigenlijk vrij simpel: ondanks enkele internationale successen bleef de situatie voor de meeste inwoners erg moeilijk. Deze sportieve prestaties vormden slechts een klein lichtpuntje in een periode die voor het land vooral werd gekenmerkt door corruptie, politieke repressie en economisch wanbeleid.

Onder het regime van Mobutu Sese Seko waren infrastructuur en onderwijs slecht ontwikkeld, politieke tegenstanders werden opgesloten en grote hoeveelheden staatsgeld verdwenen in de zakken van het regime en zijn bondgenoten. Dit terwijl het land rijk is aan natuurlijke grondstoffen, zoals goud en andere mineralen. Zelfs vandaag de dag komen belangrijke grondstoffen voor moderne technologie, zoals mineralen die gebruikt worden in smartphones, nog steeds uit mijnen in de Democratische Republiek Congo.

Conclusie

Zaïre was een extreem corrupte staat waarin lange tijd een kleine groep onder leiding van Mobutu Sese Seko de macht had. Dit regime werd grotendeels in stand gehouden door financiële en politieke steun van westerse mogendheden, die vooral wilden voorkomen dat het Afrikaanse socialisme zich verder over het continent zou verspreiden. In die geopolitieke strijd bleek ideologie vaak belangrijker dan mensenrechten.

Voor de bevolking van het huidige Democratische Republiek Congo betekende dit een lange periode van uitbuiting en instabiliteit. Na het harde koloniale bewind

van Leopold II en het bestuur van België, kregen veel Congolezen opnieuw te maken met corruptie en slecht bestuur onder Mobutu. Tot op de dag van vandaag kampt het land op sommige plekken nog steeds met politieke en economische problemen, terwijl het tegelijkertijd een van de rijkste landen ter wereld is als het gaat om natuurlijke grondstoffen.

Toch is het verhaal van Zaïre in historisch opzicht bijzonder. Het laat zien hoe een staat, ondanks structureel wanbeleid, jarenlang kon blijven bestaan dankzij internationale steun en geopolitieke belangen. In de context van de Koude Oorlog werd het regime van Mobutu door het Westen gezien als een belangrijke bondgenoot tegen de verspreiding van socialistische en communistische bewegingen in Afrika.

Daarmee vormt Zaïre een opvallend voorbeeld van hoe internationale politiek soms werkt: een autoritair regime kon rekenen op brede steun van westerse landen, zolang het maar een strategische rol speelde in de strijd tegen het communisme. Zo werd een dictatoriale staat uiteindelijk toch een bondgenoot van het Westen — een duidelijk voorbeeld van het idee van “fighting fire with fire.”

Ben je nieuwsgierig geworden na dit artikel of wil je meer van dit soort unieke verhalen lezen? Neem dan een kijkje bij mijn andere artikelen op de site www.achterdewereldkaart.com

